

Politisk dokument om praksis i høyere utdanning

Vedtatt LS5 25/26

1.0 Innledning

Dette dokumentet definerer NSOs politikk om praksis i høyere utdanning. Dokumentet tar ikke høyde for enkeltutdanninger, men er våre overordnede prinsipper for gjennomføring av praksis i utdanningene som helhet, og utfyllende for profesjonsrettet praksis.

Praksis er en sentral del av mange utdanninger i høyere utdanning. For de fleste profesjonsutdanninger inngår det som en integrert og obligatorisk del av utdanningene, og for øvrige utdanninger kan praksis òg være et verdifullt læringsverktøy. God praksis bidrar til økt læringsutbytte, sterkere kobling mellom teori og praksis, og bedre forberedelse til arbeidslivet. Samtidig er praksis i dag preget av store forskjeller i tilgjengelighet, kvalitet, rammevilkår og studentrettigheter.

2.0 Kvalitet og læringsutbytte i praksis

Praksis skal være en integrert og faglig forankret del av studiet i profesjonsutdanningene, og der det er relevant bør disiplinutdanninger tilby muligheter for praksis og andre arbeidslivsrelevante arenaer. Det skal være tydelige læringsmål, aktiviteter og forventninger for hver praksisperiode, som skal oversendes til veileder i forkant av praksis. Læringsmålene skal evalueres systematisk, og studenter skal være trygge på at tilbakemeldinger blir fulgt opp videre av utdanningsinstitusjonen.

Det skal være en sammenheng mellom teori og praksis, som gjør at undervisere og veiledere må vise til praksisrelaterte situasjoner tilknyttet teori. Dette kan for eksempel gjøres ved å hente inn arbeidstakere inn i undervisningen, for å få en bedre forståelse av pensumlitteraturen. Praksisstedet, og særlig praksisveiledere må få tilbud om kompetanseheving.

Studier som krever praksis skal tilby praksis av høy kvalitet så tidlig som mulig i studieløpet, og som hovedregel fra første studieår der dette er faglig forsvarlig. Dette legger til rette for kontinuerlig utvikling, og tydeliggjør tidlig hvilke forventninger som stilles i yrket etter endt utdanning. Slik sikres studentene et godt læringsutbytte, samt tilstrekkelig kompetanse og erfaring.

33
34 Det skal legges til rette for at studenter kan ivareta studenttillitsverv, tunge studentfrivillige verv og
35 andre folkevalgte verv under praksisperioder, så langt det lar seg gjøre uten at det går på
36 bekostning av kvaliteten på læringsutbyttet i praksis.

37 38 **3.0 Økonomi og merutgifter i praksis**

39 Praksis skal ikke være økonomisk belastende for studentene. Når studenter i dag har praksis som
40 gjennomføres langt fra studiestedet, er det ikke gitt at utdanningsinstitusjonene dekker
41 ekstra utgifter til livsopphold som studentene har, og det er variasjoner mellom
42 utdanningsinstitusjonene.

43
44 Flere profesjonsstudenter med lange praksisperioder sliter med å få endene til å møtes på grunn
45 av begrenset kapasitet til å være på deltidsjobben, og blir også ofte oppfordret av undervisere og
46 utdanningsinstitusjonen til å ta pause fra deltidsjobb under praksisperioden.

47
48 Derfor mener NSO at studenter med omfattende mengde obligatorisk praksis, på seks uker eller
49 mer per studieår, skal ha muligheten til å søke om ekstra lån fra Lånekassen. Dette lånet skal
50 tilpasses praksisomfanget og omgjøres til stipend ved godkjent praksisperiode, for å kompensere
51 for tapt arbeidsinntekt.

52 53 **3.1 Praksis med lang reisevei**

54 I dag er det mange studenter som ikke får dekket hele reisekostnaden i løpet av praksisperioden.
55 Mange er dessuten nødt til å finne midlertidig boplass. Det er ikke alltid man får nok støtte til å
56 dekke både midlertidig og permanent bosted. Staten må derfor sikre at det finnes ordninger for å
57 finansiere boplass og/eller reise for de med uforholdsmessig lang reisevei til praksissted ved
58 obligatorisk praksis. Det må også sørges for at slike ordninger kan forskuddsbetales.

59
60 Utdanningsinstitusjonene må sikre boliger i en rimelig standard til studentene i praksis gjennom
61 eksempelvis samarbeid med kommunene i større grad, og/eller ha en avtale med samskipnadene
62 om tilgjengeliggjøring av studentboliger.

63 64 **3.2 Utstyr i praksis**

65 Flere utdanninger med obligatorisk praksis krever at studenter selv kjøper inn utstyr som er
66 nødvendig for å gjennomføre praksisperiodene, for eksempel arbeidstøy eller annet fagspesifikt
67 materiell. Kostnadene varierer mellom utdanningene, men kan for mange studenter utgjøre en

68 betydelig økonomisk belastning når utgiftene må dekkes av egen lomme. Dette kan bidra til å
69 skape økonomiske barrierer for å gjennomføre utdanningen på lik linje med andre. Derfor mener
70 NSO at utdanningsinstitusjonene skal tilby nødvendig utstyr som kreves i praksis.

71 72 **4.0 Praksisplasser**

73 Mangel på praksisplasser utgjør en uforutsigbar studietid for de studentene det gjelder. Det må
74 være et offentlig ansvar å sørge for tilstrekkelig praksiskapasitet til antall studieplasser som tilbys.
75 Dette gjøres best gjennom samarbeid mellom utdanningssektoren og næringslivet eller det
76 offentlige som tilbyr praksisplasser. Det offentlige og private tilbudet skal brukes for å få flest mulig
77 ut i praksis. Nye og alternative praksisformer, som simulering, er gode måter å øve studenter på,
78 men skal kun være et supplement i praksisopplæringen og ikke erstatte fysisk praksis.

79
80 Utdanningsinstitusjonene har ansvar for å sikre praksisplasser til studenter på utdanninger som
81 krever praksis. Samtidig må departementet sørge for at det følger midler til flere praksisplasser når
82 det opprettes flere studieplasser, slik at bedrifter, kommuner, fylkeskommuner og andre aktører
83 legger til rette for å ta imot praksisstudenter. Det må legges opp til bedre samordning mellom
84 utdanningsinstitusjonene i utdeling av praksisplasser, der de konkurrerer om de samme
85 praksisstedene eller har studenter, som har behov for fleksibilitet ut ifra ulike livssituasjoner.

86
87 I dag er det store geografiske og institusjonelle forskjeller i praksis i like studieløp. Det kommer av
88 manglende rammevilkår, som NSO ønsker å styrke. At studenter opplever betydelige
89 kvalitetsforskjeller i enkelte utdanninger avhengig av hvor i landet de studerer, er uheldig. Det
90 svekker muligheten for en helhetlig og likeverdig utdanning nasjonalt, og kan undergrave
91 arbeidslivets tillit til høyere utdanning. Det er også forskjell i hvor mye tilrettelegging en student
92 kan få fra en utdanningsinstitusjon til en annen, og det samme i praksisutplasseringene.
93 Utdanningsinstitusjonene og praksisplassene skal tilrettelegge på en måte som treffer studentenes
94 behov for de som har krav på det, uavhengig av hvilken del av landet du er student i.

95
96 Det bør også være forutsigbarhet i tildelingen av praksisplasser. Utdanningsinstitusjonene bør
97 legge vekt på likhet og rettferdighet, særlig i studier med flere praksisperioder, slik at ikke enkelte
98 studenter gjentatte ganger får praksisplass med lang reisevei. Videre bør studentene få anledning
99 til å gi uttrykk for ønsker om praksissted, og det skal legges opp til dialog med praksiskoordinator i
100 forkant av tildelingen. Dette vil bidra til en mer hensiktsmessig fordeling av plassene, basert på
101 studentenes ønsker, erfaringer og hvor de vil få størst faglig utbytte.

103 Studenter skal få beskjed om praksisplassering innen rimelig tid. Dersom praksisperioden krever
104 at studenten må flytte, skal studenten få beskjed om dette senest to måneder før praksisperiodens
105 oppstart. Det skal legges til rette for at studenter med obligatorisk praksis i utdanningsløpet får
106 mulighet til å gjennomføre deler av praksisopplæringen i utlandet.

107 **5.0 Helse**

108 Sykdom som har oppstått under praksis skal ikke gi konsekvenser for fullføring av utdanningen.
109 Det må etableres standardiserte retningslinjer knyttet til å ta igjen tapt praksis på bakgrunn av
110 sykdomsforhold som har oppstått under studietiden.

112 Studenter som er gravide eller ammer under praksisperioden skal få tilbud om nødvendig
113 tilrettelegging i praksisperioden.

114 **5.1 Psykisk helse**

115 Utdanningsinstitusjonene skal sørge for at studenter har tilbud om psykisk veiledning eller
116 oppfølging etter gjennomført praksis ved behov. Utdanningsinstitusjonene skal tilby undervisning
117 om egenomsorg som tema inn i emner, for yrket studentene utdanner seg til å tre inn i. Studenter
118 skal ikke bli pålagt å ta igjen timer brukt på psykisk helsehjelp gjennom kortere digitale
119 konsultasjoner i løpet av praksisperioden, eller dersom det er forelagt gyldig dokumentasjon
120 innenfor rimelighetens grenser.

121 **5.2 Fysisk helse**

122 Det bør foreligge en tydelig ansvarsavklaring mellom utdanningsinstitusjonen og praksisstedet når
123 det gjelder håndtering av belastningsskader, arbeidsulykker og andre uforutsette hendelser.
124 Utdanningsinstitusjonene skal sikre at studenter er forsikret.

125 Før praksisperioden starter, skal både utdanningsinstitusjonen og praksisstedet informere
126 studentene om hvilke rutiner og prosesser som gjelder dersom skader eller ulykker oppstår. Ved
127 eventuelle hendelser under praksis er det viktig med god kommunikasjon og tett veiledning
128 mellom utdanningsinstitusjonen og praksisstedet for å sikre god oppfølging av studenten. Dersom
129 det oppstår behov for ytterligere støtte eller bistand, bør studentombudet tas i bruk.

130 Utdanningsinstitusjonene skal sørge for at studenter gis nødvendig opplæring i livreddende
131 førstehjelp i forkant av praksisperioden. Opplæringen skal være tilpasset praksisfeltets risikobilde
132 og sikre studentene kompetanse til å håndtere akutte situasjoner som kan oppstå i praksis.

138
139 Ansatte i helsevesenet, barnehager og skoler oppfordres til å vaksinere seg mot influensa for å
140 beskytte både seg selv og sårbare grupper. Studenter i praksis står i mange tilfeller i samme
141 risikosituasjon, men omfattes ikke av de samme tilbudene. Når Folkehelseinstituttet fremhever
142 vaksinasjon som et viktig smitteverntiltak, fremstår det derfor inkonsekvent at studenter utelates.
143 Studenter i praksis skal derfor få tilbud om gratis influensavaksine.

144 **6.0 Studentrettigheter og arbeidsvilkår i praksis**

145 Praksis er en integrert og obligatorisk del av de fleste profesjonsutdanninger, og skal være en
146 trygg og læringsfremmende arena, ikke et rettstomt rom. Regelverket er ofte fragmentert og
147 uoversiktlig. Praksisavtalene må derfor sikre studentenes rettigheter gjennom bedre veiledning
148 eller regulering. Studenter i praksis har rettigheter, også når de ikke mottar lønn og ikke formelt
149 regnes som arbeidstakere. Arbeidsmiljøloven slår tydelig fast at studenter som utfører arbeid som
150 ledd i opplæring, skal ha de samme grunnleggende rettighetene til et fullt forsvarlig arbeidsmiljø
151 som ordinære ansatte.

152
153
154 Praksis skal være læring, hvor man følger en veileder i sitt arbeid og får muligheten til å utføre de
155 samme oppgavene under tilsyn av veileder. Praksis skal ikke brukes eller oppfattes som gratis
156 arbeidskraft. Dersom det skjer, skal forholdene følges opp og nødvendige tiltak iverksettes for å
157 sikre at praksisstedet ivaretar sitt ansvar som læringsarena. Ved gjentatte eller alvorlige brudd bør
158 utdanningsinstitusjonen vurdere å trekke samarbeidet med praksisstedet.

159
160 Det skal være klare rettigheter og plikter i praksis. Studiestedet har ansvar for at de essensielle
161 rettighetene man har er belyst før studentene blir utplassert. Hvor lenge en student er forventet å
162 være i praksis i perioden, skal fremkomme tydelig i rammedokumenter. Under ingen
163 omstendigheter skal studenter bli pålagt å være i praksis lenger enn hva
164 arbeidstidsbestemmelsene for det læringsarbeidet man utfører i praksis følger. Vaktlistet/timeplan
165 for praksis skal være tilgjengelig for studentene minimum to uker før praksis begynner, og
166 studenter skal få mulighet til å spille inn sine ønsker i forkant.

167
168 Studenter skal informeres så tidlig som mulig i praksisperioden dersom det oppstår risiko for ikke-
169 bestått eller stryk, slik at det gis reel mulighet til å justere og forbedre egen praksis.

170 **6.1 Rett til et forsvarlig og inkluderende arbeidsmiljø**

172 Praksissteder har et klart ansvar for å verne at studenter ikke utsettes for uheldige fysiske eller
173 psykososiale forhold, som trakassering, mobbing og diskriminering, og skal ikke utsettes for
174 forhold som ansatte ikke ville akseptert. De har rett til å henvende seg til verneombud og andre
175 arbeidsmiljøfunksjoner ved praksisstedet på lik linje med ansatte, og skal kunne delta i et
176 læringsmiljø som er trygt, inkluderende og helsefremmende.

177
178 For studenter som er avhengige av praksis for å fullføre utdanningen, kan manglende
179 tilrettelegging, utrygge praksisarenaer og svake varslings- og oppfølgingsystemer føre til at
180 studenter presses ut av studieløpet. Dette rammer ikke tilfeldig, men særlig studenter med
181 funksjonsnedsettelse og studenter i kjønns- og maktutsatte posisjoner. Skal høyere utdanning
182 være reelt tilgjengelig og likeverdig, må arbeidet mot diskriminering og trakassering styrkes både i
183 undervisning og i praksis.

184 **6.2 Varsling om kritikkverdige forhold**

185 Utdanningsinstitusjonene har et selvstendig ansvar for at praksisopplæringen er forsvarlig. Dette
186 inkluderer også et ansvar for oppfølging dersom studenter utsettes for rasisme, diskriminering,
187 mobbing eller trakassering. Studenter i praksis har rett til å varsle om kritikkverdige forhold, både
188 ved praksisstedet og ved utdanningsinstitusjonen, uten at det skal føre til sanksjoner. Likevel vet vi
189 at mange studenter kvier seg for å si ifra, av frykt for konsekvenser for vurdering og progresjon.
190 Det eksisterer et ujevnt maktforhold mellom studenter og veiledere i praksis eller ansatte ved
191 utdanningsinstitusjoner, og det er viktig at dette ivaretas i behandlingen av eventuelle
192 varslingssaker.

193
194 Dette understreker behovet for tydelige rettigheter, trygge varslingssystemer og reell oppfølging i
195 praksisfeltet. Derfor mener NSO at det skal være gode rutiner for varsling og konfliktløsning for
196 studenter som er i praksis, både ovenfor praksisveileder og medstudenter. Informasjon om rutiner
197 og studentombudsordningen, skal være lett tilgjengelig og oversiktlig. I tillegg skal det arbeides
198 systematisk med å bevisstgjøre studentene om dette gjennom hele studieløpet.

200 **7.0 Veiledning**

201 Utdanningsinstitusjonene skal sammen med praksisstedene sikre at veiledere har tilstrekkelig tid
202 og ressurser til å ivareta veiledningsansvaret. Alle praksisveiledere skal ha godkjent
203 veilederkompetanse før de tar imot praksisstudenter. Det skal være et tilbud om å gi
204 veilederhonorar eller kompensasjon til den enkelte veilederen etter gjennomført veilederutdanning,
205 når de tar imot praksisstudenter. Det skal være klare retningslinjer fra utdanningsinstitusjonens
206

207 side om hva som er forventet av studentene og veilederne før, under og etter praksisperioden.
208 Kontaktpersonen fra utdanningsinstitusjonen skal sørge for kontaktpunktet mellom veileder og
209 studentene før, under og etter praksis.

210 **8.0 Skikkethetsvurdering**

211 I flere utdanninger med praksis inngår løpende skikkethetsvurderinger som en sentral del av
212 utdanningsløpet. Praksisperioden er ofte en viktig arena for å avdekke om en student er skikket for
213 yrket, enten gjennom observasjoner fra medstudenter eller vurderinger fra praksisveiledere.
214 Under praksisperioden skal vurderingen og formidling av vurderingen av studentens skikkethet
215 foregå kontinuerlig. Om studenter får tilbakemeldinger tidlig i perioden, har man reelle muligheter
216 til å rette seg og ta nytte av praksisperioden som en del av utdanningsløpet. Ved avslutningen av
217 praksisperioden skal veileder vurdere om studenten har bestått praksis, og om studenten oppfyller
218 kriteriene for skikkethet. Dette er et stort ansvar og en viktig oppgave på vegne av
219 utdanningsinstitusjonene. For å sikre kvalitet og lik praksis i vurderingene skal alle
220 praksisveiledere gjennomføre kurs i skikkethetsvurdering.

222 Det skal også utvikles felles retningslinjer for håndtering av skikkethetsmeldinger for undervisere,
223 praksisveiledere og medstudenter i utdanninger som omfattes av krav om skikkethetsvurdering.
224 Utdanningsinstitusjonene må samtidig sikre at studentene får tilstrekkelig informasjon om sine
225 rettigheter i skikkethetssaker. Det bør være lav terskel for å melde tvil eller bekymring dersom det
226 er mistanke om en students skikkethet, samtidig som prosessen må ivareta rettssikkerheten og
227 hensynet til alle involverte parter gjennom utdanningsløpet. Skikkethetsvurdering skal ikke brukes
228 som et pressmiddel eller disiplinierende.
229